

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Levend water

Een congres over de Heilige Geest

Op 17 en 18 maart vond aan de Theologische Universiteit Kampen (Broederweg) een congres plaats over het werk van de Heilige Geest. In de kerken met een orthodox gereformeerde identiteit bestaat de laatste jaren een groeiende aandacht voor de Geest en zijn werk. Binnen de 'vrijgemaakte' kerken opereert al enkele jaren een werkgroep 'Gods Geest werkt' die ontmoetingsdagen organiseert. Veel Nederlands Gereformeerde voorgangers zijn geraakt door de charismatische vernieuwing die zich heeft voorgedaan in de gemeente in Houten.

A.L.Th. de Bruijne ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven</i> - A.L.Th. de Bruijne Levend water	517
<i>Meditatief</i> - R.J. Vreugdenhil Op eerbiedige afstand, maar stevig vastgehouden	521
<i>Wandelen met God</i> - B. Luiten Zichtbaar bewijs	522
<i>Achtergronden</i> - A.N. Hendriks Christus en de geest of de geest en Christus? (2)	524
<i>Samenleving</i> - J. Westert De samenleving van morgen, de kerk en christenen	526
<i>Lied van de week</i> - A. de Heer-de Jong Lied 305: Waar God de Heer zijn schreden zet	529
<i>Voetnoten</i> - B. Kamphuis Mooi en minder mooi	531
<i>Uit de kerken, Persbericht</i>	

Het blad CVKoers organiseerde samen met de Christelijke Hogeschool Ede een congres met de bedoeling de vernieuwingsbeweging te stimuleren. Verschillende boeken zijn geschreven, de één met een enthousiast pleidooi voor meer charismatische accenten binnen de traditionele kerken, de ander juist met grote reserves daarbij. En voorgangers uit Nederland en andere werelddelen stelden een 'Candlestand-Statement' op om in de verwarring over de Geest en zijn werk een bijbels-gereformeerd geluid te laten klinken.

Het congres aan de TU wilde een stap zetten in de richting van een gezamenlijke gereformeerde bezinning over deze zaken. Een groot deel van de aanwezigen bestond uit predikanten uit de GKV, maar er waren ook voorgangers en theologen uit de PKN, de CGK en de NGK. En gelukkig nam ook een aantal niet-theologen aan de bijeenkomsten deel. In dit artikel wil ik iets vertellen over dit congres en de resultaten ervan. In een volgend artikel geef ik op enkele punten mijn eigen mening.

Gereformeerde herbronning

De organisatoren van het congres begonnen met een verwachting. Zij hadden de gedachte dat de actuele discussies over het werk van de Geest baat zouden kunnen hebben bij een gereformeerde herbronning. Wat is eigenlijk de gereformeerde leer over het werk van de Geest? En wat gebeurt er als we die nadrukkelijker in onze aandacht nemen en verbinden met de huidige vragen? Dat zou wel eens kunnen opleveren dat veel van de 'charismatische' zaken waar nu naar verlangd wordt, op een bepaalde manier tot onze eigen gereformeerde traditie behoren. Zij waren echter vergeten en komen nu van een andere kant opnieuw naar ons toe. Doordat ze van een andere kant komen, gaan er ook zwakke elementen mee gepaard. Daarvan moet je misschien vaststellen dat ze onbijbels en niet gereformeerd zijn. Maar als daarin tegelijk die vergeten waardevolle aspecten uit de gereformeerde traditie zelf aanwezig zijn, moet je meer doen dan tegen bepaalde zwakten waarschuwen. Je komt samen pas echt verder als je weer recht doet aan de volle belijdenis van het werk van de Geest.

Met deze benadering zou het wel eens kunnen blijken dat allerlei tegenstellingen in de discussies van vandaag onnodig op de spits gedreven worden. Binnen een gereformeerd kader kun je van zwakkere elementen afstand doen en daardoor bij nader inzien elkaar toch heel dicht naderen.

Tegelijk wilden de organisatoren de discussie niet bij voorbaat dicht timmeren. Want wij moeten ook open staan voor de mogelijkheid dat de gereformeerde traditie zelf blinde vlekken kende. Het is ook denkbaar dat we die op bepaalde punten moeten verbeteren in het licht van de bijbel zelf. En het kan zo zijn dat bepaalde charismatische invloeden van vandaag ons daarvoor de ogen openen. Ook dan komt het er echter op aan zulke nieuwe inzichten wel te integreren in de gereformeerde overtuiging en niet met het overnemen van zo'n inzicht gelijk maar helemaal over te stappen naar een charismatische manier van geloven.

wat is eigenlijk de gereformeerde leer over het werk van de Geest?

Nu bestaat er vandaag een neiging om verschillen te relativiseren. Ook als iemand heel andere overtuigingen aangaat, letten wij graag op de eenheid in Christus die er nog is. Die is ook belangrijk, maar wij moeten ervoor oppassen dat we met die instelling te bang worden om van bepaalde zaken te zeggen dat ze echt onbijbels zijn en dus niet passen binnen een gereformeerde overtuiging. Daarom hebben de organisatoren nog een accent gezet. Als we de charismatische discussies van vandaag verbinden met de volle gereformeerde overtuiging kan ook blijken op welke punten je die duidelijkheid moet aandurven. Welke elementen uit de charismatische golf van vandaag moet je in het licht van de bijbel als *dwaalweg* typeren? Of (minder vergaand) welke eenzijdigheden zitten erin die bij al te veel nadruk daarop een *zijweg* gaan vormen ten opzichte van waar het in het christelijke leven echt om gaat.

Verbondenheid in centrale overtuigingen

Heeft het congres iets opgeleverd? Ik denk dat dit zeker het geval is. Daarbij moet ik wel een slag om de arm houden. Wij hebben natuurlijk geen stemmingen gehouden en er zijn geen gemeenschappelijke verklaringen opgesteld. Dus ik kan niet meer doen dan een bepaalde teneur aanduiden. En het is helemaal niet gezegd dat elke afzonderlijke deelnemer zich daarin helemaal herkent.

In de eerste plaats heerste er tijdens het congres een bijzondere atmosfeer en bestond er een merkbare diepe verbondenheid tussen de verschillende deelnemers. Vooral de regelmatige gezamenlijke liturgische momenten (gebed, lied, meditatie) speelden daarin een rol. De deelnemers kwamen uit verschillende 'hoeken' maar overduidelijk deelden zij de openheid voor de Geest van Christus

deze winst gaat verder dan de winst in woorden en formuleringen

en de verbondenheid aan Christus zelf. Bijvoorbeeld in de lofprijzing van God, het werk van de Geest bij uitstek!, vond ik dat opvallend. Deze winst gaat verder dan de winst in woorden en formuleringen. De discussies en verschillen van mening stonden in het licht van een dieper liggende eenheid in de drie-enige God zelf. Anders gezegd: het was de ervaring van mijzelf en van meerderen dat de Geest zelf tijdens het congres merkbaar met ons bezig was.

Een tweede winstpunt zie ik liggen in het feit dat verreweg de meeste deelnemers zich naar mijn indruk konden vinden in enkele centrale gereformeerde overtuigingen. Ook als zij onderling soms verschilden over concrete punten die te maken hebben met het 'charismatische', ging dat meestal niet terug op een dieper liggend verschil rond die overtuigingen. Anders gezegd: de discussie over deze charismatische accenten bleek geen discussie tussen mensen die een 'charismatische' geloofsovertuiging en theologie aanhingen én mensen die gereformeerd wilden denken. Vrijwel alle deelnemers gingen uit van een gereformeerd kader en bleken *binnen* dat kader soms uiteenlopende wegen te gaan.

Bij die centrale gereformeerde overtuigingen gaat het niet om onbelangrijke algemeenheden waarmee iedereen wel gemakkelijk kan instemmen. Ik noem in dit opzicht een paar punten die expliciet of impliciet in lezingen, workshops en discussies aanwezig waren.

Gereformeerd denken over het werk van de Heilige Geest houdt bijvoorbeeld het volgende in:

- Je wilt de Geest nooit losmaken van de Vader en de Zoon. Het gaat bij het werk van de Geest om niets meer en niets minder dan om **de realiteit van de gemeenschap met de drie-enige God** in het leven van vandaag. Daarbij past bijvoorbeeld niet de gedachte dat er in het christelijke leven een 'second blessing' moet voorkomen, een aparte doop met de Geest die iets extra's inhoudt ten opzichte van deze werkelijkheid van de gemeenschap met God.
- Je hebt niet vooral aandacht voor *buitengewone* ervaringen van die gemeenschap, maar wilt deze juist als realiteit in **de gewone werkelijkheid van elke dag** leren herkennen en beleven. Daarbij wijs je de gedachte af dat de

ene manifestatie van de Geest 'natuurlijk' is en de andere 'bovennatuurlijk'. De Geest werkt in en met de geschapen werkelijkheid en neemt zijn middelen daaruit.

- Je houdt **Woord en Geest dichtbij elkaar**. Zij zijn niet van elkaar los te maken, al zijn zij ook niet identiek met elkaar. Dat betekent dat alle eventuele 'openbaringen' van de Geest verbonden moeten zijn aan het eens gegeven Woord. En het maakt kritisch op iedereen die claimt dat hij een 'openbaring' van de Geest heeft ontvangen en niet open staat voor de toetsing en de eventuele afwijzing daarvan.
- Je erkent dat er in het christelijke leven een spanning blijft omdat **'reeds' en 'nog niet'** tegelijk aanwezig zijn. Aan de ene kant is Christus' werk volbracht en brengt de Heilige Geest dit werkelijk in het leven van vandaag binnen. Maar tegelijk houdt dit werk van de Geest het karakter van een 'voorschot': het is een begin en een voorproef onderweg naar de nieuwe wereld van straks. Daarom spreek je niet zo over het werk van de Geest alsof wij de zonde en haar gevolgen, de strijd en het lijden, de onvolmaaktheid en de gebrokenheid nu al achter ons kunnen laten.
- Je erkent **Gods soevereiniteit in het uitdelen van zijn werk**, ook van zijn gaven. Dat maakt je kritisch op manipulatieve trekken waarmee christenen de komst van de Geest of een manifestatie van de Geest zouden willen afdwingen. Hij is geen 'kracht' die wij naar believen kunnen aanboren en oproepen. Om Hem mag je bidden en in zijn verhooring van dat gebed blijft God soeverein. Hij verhoort op zijn manier en op het moment dat Hij dat wil.
- Je speelt het individuele niet uit tegen het gemeenschappelijke. De Geest van Christus wordt **gegeven aan de gemeente** en in dat kader ook aan ieder afzonderlijk. Daarom mag je niet op een overgeestelijke manier ego-centrisch omgaan met het werk van de Geest en je daarbij verwijderen van de gemeente, bijvoorbeeld als die naar jouw idee nog niet zover is. Maar tegelijk mag de gemeente de realiteit van het werk van de Geest in één van haar leden niet wegdrukken uit naam van een grijs collectief.

Ik zeg niet dat dit alle centrale gereformeerde overtuigingen zijn die rond het werk van de Geest belangrijk zijn. Maar ik denk wel dat de hier genoemde heel belangrijk zijn voor de vraag of mensen met hun leven en denken in een gereformeerde lijn gaan of overgestapt zijn op een ander spoor. En daarom vind ik het toch wel erg belangrijk als wij kunnen vaststellen dat de meeste deelnemers van het congres deze uitgangspunten gewoon bleken te delen, ook als zij over bepaalde 'charismatische' accenten van mening verschilden. Dat maakt de discussie daarover niet overbodig, maar geeft daarin wel de nodige ontspanning.

Stevige verschilpunten

Misschien geeft mijn verhaal tot nu toe de indruk dat het een congres was met weinig discussie en geen grote meningsverschillen. Maar zo was het niet. De goede sfeer en belangrijke gemeenschappelijke overtuigingen namen niet weg dat er soms stevige inhoudelijke botsingen plaatsvonden. Het was zelfs zo dat naarmate het congres vorderde de gesprekken eerlijker werden en de meningsverschillen duidelijker op tafel kwamen. Vooral in ver-

schillende gespreksgroepen en workshops was dat het geval. Daarmee verdween echter de gesignaleerde gemeenschappelijkheid in het algemeen niet. Ook daarvan laat ik iets doorschemeren zonder volledig te kunnen zijn.

- Een belangrijk discussiepunt betrof de vraag of het 'charismatische' door verschillende sprekers en deelnemers niet te onschuldig en zelfs wat naïef werd voorgesteld. Eén van de sprekers, Professor Van der Kooi, had gesteld dat het bij charismatische vernieuwing eigenlijk in de kern gaat om de ontdekking van de gemeenschap met de drie-enige God als een levende werkelijkheid in het heden. En anderen leken vooral te zoeken naar de integratie van enkele losse charismatische elementen (profetie, ziekenzalving, lofprijzing in tongen) in een blijvend gereformeerd kader. Critici stelden: als dat zo was, zouden we er inderdaad geen probleem mee hebben. Maar volgens hen is er meer aan de orde. Je kunt **geen losse charismatische vruchten plukken zonder tegelijk het achterliggende kader mee te nemen**. Wereldwijd gaan trouwe kerken stuk door de invloed van charismatische bewegingen. En ook in de gereformeerde traditie in Nederland vandaag komen met de nieuwe interesse in het charismatische onbijbelse accenten mee. Daarbij dacht men onder meer aan de al genoemde leer van een 'second blessing' die een hogere fase in het christen-zijn inluidt, aan de gedachte dat Gods openbaring niet afgesloten is, aan een onkritisch accent op menselijke ervaringen, aan een voortijdig grijpen naar de glorie, en aan een vorm van overgeestelijkheid die zich eigenzinnig en elitair opstelt tegenover de gemeente als geheel en tegenover christenen die dit alles nog missen. Van der Kooi (en anderen) erkenden dat deze zaken vaak voorkwamen in charismatische bewegingen, maar maakten onderscheid tussen verschillende charismatische bewegingen en bijbelse charismatische vernieuwing. De laatste is volgens hen mogelijk zonder te vervallen in de fouten van de eersten.
- In verschillende workshops bleek **verschil van mening te bestaan over hedendaagse profetie, tongentaal, 'ministrygebed' en in mindere mate bevrijding van demonie en ziekte**. Waar de één onder profetie alleen maar wilde verstaan de gave om Gods gegeven openbaring actueel toe te spitsen in concrete omstandigheden, zag de ander ruimte voor verdergaande 'openbaringen' mits deze inhoudelijk niet in strijd kwamen met Gods gegeven Woord. En waar de één 'tongentaal' in Handelingen 2 en in 1 Korintheërs 14 op exegetische gronden opvatte als het spreken in bestaande talen als teken dat het evangelie niet langer beperkt bleef tot de Joden, zag de ander er een bijzondere klanktaal in waardoor een mens op een diepere manier met God communiceert en Hem prijst. Wat betreft het 'ministrygebed' werd bijvoorbeeld doorgesproken over de vraag of er in de bijbel wel een basis bestaat voor deze vorm van luisteren en helend bidden. Beslist hier niet meer de 'ervaring' dat dit werkt? En is die voorrang voor ervaringen niet kenmerkend voor charismatische accenten? Daartegenover werd door anderen opgemerkt dat ook bij tegenstanders van zulke uitingen de ervaring vaak de doorslag geeft. De 'ervaring' dat deze gaven in de kerkgeschiedenis ophielden en sindsdien veelal niet meer voorkwamen, stuurt volgens hen de uitleg van verschillende bijbelteksten. Over een speciale en meer geprofileerde gebeds-

dienst van de kerk in geval van ziekte bestond meer overeenstemming, al zagen sommigen in een ziekenzalving geen meerwaarde boven het gebed zelf.

Veelbelovende aanzetten

Behalve gedeelde gereformeerde overtuigingen en stevige meningsverschillen rond 'charismatische' uitingen bevatte het congres ook tal van prikkelende inzichten die het waard zijn om verder mee aan het werk te gaan. Voor een deel kwamen zij uit de workshops en de discussie. Maar de grootste bijdrage op dit punt leverden de drie hoofdsprekers, Professor Van der Kooi, dr. E. A. de Boer en drs. Ph. Troost. Ook van deze aanzetten tot verder denken geef ik een indruk.

zuiver denken over de Geest betekent niet automatisch dat je ook werkelijk leeft door de Geest

- Van der Kooi stelde dat wij als gereformeerden soms **te weinig onderscheid maken tussen de werkelijkheid zelf en de woorden**, begrippen, en denkmanieren waarmee wij over die werkelijkheid praten. Dat kan allerlei nadelige gevolgen hebben. Je kunt bijvoorbeeld alle energie steken in een zuivere manier van denken over het werk van de Geest en in het bestrijden van een verkeerde manier van denken. Maar zuiver denken over de Geest betekent niet automatisch dat je ook werkelijk leeft door de Geest. En omgekeerd: als je bij anderen manifestaties tegenkomt van het werk van de Geest die samen gaan met een verkeerde manier van denken over de Geest, mag je niet zomaar de conclusie trekken dat daarmee ook die werkelijkheden zelf in diskrediet komen.
- Van der Kooi en De Boer gaven een nadere beschouwing over wat 'Woord' betekent. Als gereformeerden houden wij Woord en Geest bij elkaar. Maar bij Woord moet je niet alleen maar denken aan 'informatie'. **Het gaat in de eerste plaats om het levende Woord waarmee God ons aanspreekt.** Door zijn Geest communiceert Hij nu met ons. En de Schrift is gegeven als middel om die realiteit de eeuwen door te dienen. Dit inzicht in de eenheid en het onderscheid van Woord en Schrift kan vruchtbaar zijn bij de vragen rond actuele 'openbaringen' of 'manifestaties' van de Geest.
- De Boer benaderde het werk van de Geest in mensen vanuit het menszijn van Christus zelf. **Jezus zelf is als mens vervuld met de Geest en wij mogen delen in zijn vervulling.** Daardoor zou je aan de ene kant recht kunnen doen aan het feit dat het werk van de Geest echt een eigen profiel heeft in de bijbel en iets nieuws brengt, terwijl je aan de andere kant op geen enkele manier verzwakt dat de Geest ons bij alles terugwijst naar Christus. Bovendien zou je langs deze weg ook opnieuw kunnen doordenken over de gaven die de Geest geeft. Je kunt deze gaven dan benaderen vanuit de unieke zending van Jezus zelf en vanuit het feit dat de gemeente tegelijk in aspecten van zijn zending deelt. Ook voorkom je dat het werk van de Geest een soort bovennatuurlijk extra wordt. Hij herstelt en voltooit

juist de schepping en onze geschapen menselijkheid.

- Troost sloot daarbij aan door aandacht te vragen voor **de overgave aan en de ontvankelijkheid voor Christus als het eigenlijke werk van de Geest.** En hij prikkelde vervolgens met de stelling dat dit door en door menselijk en dus ook psychologisch doordacht en uitgewerkt moet worden. Om Christus echt en steeds meer te ontvangen moeten wij bevrijd worden van tal van machten en mechanismen die ons ten diepste vervreemden van wie wij voor God mogen zijn. Hij vulde die in met de woorden 'dood', 'wet' en 'leugen'. Het ontvangen van Christus leidt tot een eenheid met Christus. En in die eenheid geeft de Geest ons een bevrijde geïntegreerde identiteit.
- Een belangrijk inzicht dat uit de bespreking kwam, betrof **de nadruk op de missionaire roeping van de kerk.** Het werk van de Geest en de gaven die Hij geeft staan niet op zichzelf. Want in deze tijd tussen opstanding en wederkomst is de kerk in de wereld gezonden. En de Geest wil haar vooral toerusten voor haar taak. Met het oog daarop geeft Hij zijn gaven. Dat inzicht kan verschillende effecten krijgen. Aan de ene kant bewaart het je misschien voor een soort geestelijk egoïsme en individualisme. Dan benader je het werk van de Geest en zijn gaven als 'losse presentjes' of ervaringen die de kwaliteit van je geloof en je spiritueel welbevinden verhogen. Tegelijk kan het ook tot zelfbeproeving leiden. Als er een gemis ervaren wordt rond het werk van de Geest en als het opvalt dat bepaalde gaven ontbreken of schaars lijken, kan dat ook een tekort bij ons zelf signaleren. Zijn wij als gereformeerde christenen werkelijk missionair bewogen en alert? Wat zouden wij van de Geest wellicht ontvangen aan toerusting en gaven als wij samen en persoonlijk meer in de frontlinie gingen leven?

Oude en nieuwe schatten

Inmiddels zijn de organisatoren van het congres begonnen met de verwerking ervan. Wij hopen een bundel uit te geven, waarin het materiaal verzameld is. In die bundel komt ook een evaluatie van het congres met een positiebepaling op enkele centrale punten. Volgende week geef ik daarvoor al een kleine aanzet. Nu eindig ik met een inzicht dat uit verschillende workshops gekomen is. Het gesprek over deze zaken in de kerk is vandaag onontkoombaar. Dat geldt ook van het theologische gesprek. De theologie moet ingaan op wat zich voordoet in de kerk en in de samenleving. Maar dat betekent niet dat de theologie met snelle conclusies bestaande antwoorden (gereformeerd of charismatisch) gewoon herhaalt en daarmee verschijnselen probeert door te drukken of te beheersen. Zij is haar roeping alleen maar trouw als zij (misschien opnieuw) door de vragen heen gaat en daarover het licht van het *levende* Woord zoekt. Dat is nooit anders geweest in de geschiedenis. Juist langs die weg leidt de Geest haar en zal zij oude schatten opnieuw waarderen en zich door nieuwe schatten laten verrassen.

Drs. A.L.Th. de Bruijne is universitair docent ethiek aan de TU te Kampen

Op eerbiedige afstand, maar stevig vastgehouden

‘Houd me niet vast, ‘zei Jezus. ‘Ik ben nog niet opgestegen naar de Vader. Ga naar mijn broeders en zusters en zeg tegen hen dat ik opstijg naar mijn Vader, die ook jullie Vader is, naar mijn God, die ook jullie God is.’

Johannes 20:17

R.J. Vreugdenhil ■

Houd me niet vast

Maria heeft de voeten van Jezus gegrepen. Zodra ze ontdekte wie hij was, heeft ze hem vastgepakt om nooit meer los te laten. Begrijpelijk, na wat er was gebeurd.

Ze had zich zo met Jezus verbonden gevoeld. Ze was al zo lang bij hem.

Maar op vrijdag was die band ruw verbroken. Ze had hem zien sterven. Ze was hem kwijt.

En nu is hij er weer.

Begrijpen kan ze het niet. Grijpen kan ze hem wel. Ze houdt hem klemvast.

Houd me niet vast

De Heer dwingt haar om afstand te nemen.

Maria moet zich niet aan hem vastklemmen. Het is niet meer zoals het drie dagen geleden nog was.

De Heer stijgt op naar de Vader. Zijn voeten blijven niet langer op de grond. Hij is niet meer van deze wereld. Hij komt los en daarom moet Maria loslaten.

Iets van dat opstijgen zie ik al in de manier waarop de Heer diezelfde avond binnenkomt bij zijn leerlingen. Alle deuren zijn dicht, maar hij staat toch opeens bij hen. Niet tegengehouden door een deur of een muur. Niet vast te houden door mensen.

Wel bij hen, maar zo anders.

Dichtbij, maar toch op een afstand.

Houd me niet vast

Dat is ook het gevoel dat ik zelfs soms heb bij de Heer. Hij is ongrijpbaar.

Ik mag geloven dat hij er is. Hij belooft heel dicht bij mij te zijn. Maar ik kan hem niet even pakken. Hij is in de hemel terwijl ik met m'n beide benen op de grond sta.

Ik ben hier, hij is ergens daar. Begrijpen kan ik het niet.

Hem grijpen kan al helemaal niet. Er is afstand.

Houd me niet vast

Ik zou het ook niet durven.

Ik weet hoe Johannes hem later zag: met ogen als een vlamvend vuur, voeten als gloeiend brons, een scherp zwaard uit zijn mond en een gezicht dat schitterde als de felle zon. Johannes viel als dood voor zijn voeten.

Zo'n Heer durf ik niet aan te raken, laat staan vast te pakken. Zo groot, zo hemels ver boven me. Ik houd eerbiedig afstand.

Houd me niet vast

Jezus, mens als wij, is nu de opgestane Heer.

Hij is de Heer die de dood overwon.

Dezelfde, en toch niet meer zoals eerst. Groot, heerlijk, hoog verheven is hij nu.

Net als Tomas roep ik uit: mijn Heer, mijn God!

Ik houd eerbiedig afstand.

Ik houd jullie vast

Maar wat zegt hij nu tegen mij: ik ga naar mijn Vader, die ook jullie Vader is. Ik ga naar mijn God, die ook jullie God is.

Over de eerbiedige afstand heen geeft hij verbondenheid.

Nu ik vol ontzag voor hem kniel, trekt hij mij over-eind. 'Mijn Vader is jullie Vader'. Hij zet zichzelf en mij naast elkaar: kinderen van de ene God. Hij spreekt van verbondenheid: mijn God is jouw God. De hoogverheven Heer bukt zich om mij op te tillen.

Hij steekt zijn hand uit om mij vast te houden.

Zo mag ik leven met de Heer van Pasen.

Ik kniel eerbiedig voor zijn grootheid.

Hij is mijn Heer en mijn God.

Maar de hand die Hij mij geeft, houd ik stevig vast.

Ds. Rob Vreugdenhil is predikant van de Gereformeerde Kerk te Lelystad

Zichtbaar bewijs

wandelen met God

Als christen ben ik een speciaal soort atheïst, heb ik gelezen.
Omdat ik alle goden ontken, behalve die Ene.

B. Luiten ■

De vraag naar bewijs

Zo kun je dus ook een speciaal soort geheelont-
houder zijn als je uitsluitend cognac drinkt.
Leuke manier van zeggen, al ben je intussen
zwaar aan de alcohol.
Dat is dus een trucje met woorden. Toch wel
interessant om naar te luisteren. Zo kijkt dus een
atheïst aan tegen het christelijk geloof.
Deze uitspraak werd opgetekend uit de mond
van Herman Philipse, hoogleraar filosofie, in het
Nederlands Dagblad van maandag 10 april 2006.
Philipse was publiek in debat met Alister
McGrath, die in onze kring wellicht wat meer
bekend is als verdediger van het christelijk
geloof. De zaal was stampvol, want religie 'leeft'.
Belangwekkende argumenten gingen over en
weer, volgens het verslag. Meer dan interessant,
het is namelijk ook gewoon nodig om te luisteren
naar de mens in je omgeving, de niet-christen.
Want anders denk je misschien dat je als chris-
ten positief bekend staat, en dat al die anderen
per definitie een probleem hebben. Van die
indruk kun je rap genezen worden als je even
oplet. De christen is namelijk inconsequent:
waarom zouden alle goden niet echt zijn, behalve
die Ene? Bovendien degenereert het christen-
dom: er blijft zo weinig oorspronkelijks over
naarmate de wetenschap vordert. Dat geeft te
denken.
De aanval van de filosoof op McGrath was fron-
taal: 'Hij zegt wel dat het christendom de enig
ware religie is en dat die superieur is aan alle
andere denkbeelden, maar waarop baseert hij
dat? Daar is toch geen empirisch bewijs voor?'
Die vraag was te verwachten. Maar wat mij bij-
zonder trof was, *dat er geen antwoord op kwam*.
Het verslag vervolgt hierop met 'McGrath heeft
die empirische bewijzen ook helemaal niet
nodig', enz. Ik vertrouw erop dat het verslag juist
is. Maar hoe dan ook, het antwoord ontbreekt.
Er valt een stilte, terwijl er nog heel wat valt te
zeggen.

Het christendom is uniek (bewijs 1)

Om te beginnen zou ik iets willen zeggen over 'al
die andere godsdiensten' en 'al die andere denk-
beelden'. Als dat zo wordt gezegd, lijken ze in

een overweldigende meerderheid. Meteen wordt
het christendom in een klein hoekje gedrukt.
Maar die verhouding komt anders te liggen als
de *inhoud* van die godsdiensten en denkbeelden
mee mag wegen. Want al die andere overtuigin-
gen, hoe veel het er ook mogen zijn, hebben één
gemeenschappelijke noemer: ze gaan niet uit van
een Verlosser die de zonden van de wereld op
zich neemt en wegdraagt.

Hoeveel religies er ook zijn, er is maar één Ver-
losser. Ik kan kiezen tussen honderden gods-
diensten in de wereld, maar ik kan niet kiezen
tussen twee verzoeners van mijn zonden.

Die keus wordt ons bespaard!

Ik zie dat als een groot wonder van God. Tot op
de dag van vandaag geldt onverminderd de uit-
spraak van Petrus, gedaan voor de Joodse raad:
'Jezus is de steen die door u, de bouwlieden, vol
verachting is verworpen, maar die nu de hoek-
steen geworden is. Door niemand anders kun-
nen wij worden gered, *want zijn naam is de enige
op aarde die de mens redding biedt*' (Hand. 4:11,12).
Of je die redding nu gelooft of niet, het is onom-
stotelijk waar dat er buiten Jezus geen andere
naam is die diezelfde redding pretendeert. Dat
mag gelden als bewijs dat het christendom *uniek*
is. Zelfs als *empirisch bewijs*, om aan dit deel van
de vraag van Philipse te voldoen, zichtbaar en
controleerbaar voor ieder.

Hierin onderscheidt zich het christendom van
alle andere godsdiensten. Waardoor de getalsver-
houding een stuk eenvoudiger wordt: je bent
voor of tegen de Verlosser. Hoeveel godsdiensten
er ook zijn, alles draait om die ene vraag: aan-
vaard je Jezus Christus als je Redder, ja of nee?

Zonder verlossing geen toekomst (bewijs 2)

Is vervolgens aan de orde, waarom het christen-
dom de ware godsdienst zou zijn en daarin
'superieur' aan de andere. Waarom zou het
geloof in de Verlosser meer waard zijn dan alle
andere overtuigingen waarbij een mens zijn rust
en zingeving kan ervaren? En niet alleen
waarom, maar is er ook bewijs voor te leveren?
Zichtbaar bewijs?

Dat dacht ik wel. Ik hoef de tv maar aan te zetten,
de kranten op te slaan en de geschiedenis te

bestuderen. Uit alle richtingen en langs alle zenders hoor en zie ik deze ene boodschap: *de wereld kan zichzelf niet redden*. Wat er ook gebeurd is aan het stichten van een wereldvrede, de laatste honderd jaar zijn de oorlogen alleen maar desastreuzer geworden. Wat er ook gedaan is voor gerechtigheid, het onrecht neemt in onze tijd mondiale vormen aan. En verder, hoe ver ontwikkeld de medische wetenschap ook mag zijn, het kwaad dat ziekte heet, ontwikkelt zich sneller. Een heel werelddeel dreigt inmiddels te vergaan door aids, om iets te noemen. Terwijl kanker, de vorige grote dreiging, nog nauwelijks bedwongen is. Inmiddels praten wetenschappers over een pandemie, die een reëel gevaar zou kunnen worden. Het dodental zal iedere voorstelling te boven gedaan. Gaat deze wereld zichzelf redden? *Gaat de mensheid op eigen kracht haar lot te boven komen?* Volgens mij wordt het empirisch bewijs geleverd van niet. Maar wat is dan de waarde van godsdiensten en denkbeelden, waarin mensen uiteindelijk toch op eigen kracht tot een vorm van bevrijding zouden moeten komen? En dan hebben we het ergste nog niet genoemd: ieder mens zit gevangen in de kringloop van opgaan, blinken en verzinken; gevangen in de dood. Al blinkt er nog zoveel in je leven, in je huis of in je bedrijf, het is tijdelijk. Want de mens is stof en zal tot stof weerkeren. Begraafplaatsen vol dierbare namen bewijzen dat, nog nooit is iemand op eigen kracht opgestaan.

Daarom ligt onze enige toekomst in een vorm van verlossing, hoe dan ook van buiten af. Ieder denkbeeld dat daaraan voorbij gaat, kan niet waar zijn.

Het christelijk geloof, waarin van buiten af de dood wordt doorbroken door God zelf, kent de waarheid die standhoudt voor eeuwig. Daarin mag het 'superieur' worden genoemd aan alle gedachten die een mens ontwikkelen kan. Superieur ook aan alle religies, waarin die doorbraak door de mens zelf moet worden bewerkt.

Leven komt voort uit leven (bewijs 3)

Niet dat God zelf wetenschappelijk te bewijzen zou zijn. Dat kan niet omdat Hij niet aan onze wetenschap onderworpen is. Geen mens kan tot God gaan en Hem erkennen, dan door *geloof* in Jezus Christus.

Maar intussen mag je wel je verstand gebruiken, en de samenleving daartoe uitdagen. Dat is precies wat Paulus doet als hij door Athene loopt. Een stad vol goden. Hij kijkt om zich heen en stelt vast: er is een God die jullie nog niet kennen, namelijk 'de God die de wereld gemaakt heeft en alles wat er in leeft' (Hand. 17:24).

Hoe kan hij dat zo zeggen? Waarom kennen ze Hem niet?

Wel, denk dan even *logisch* na. Jullie eigen dichters, zegt Paulus, zeggen dat wij uit God voortkomen. En zo is het ook. Maar dan kan Hij toch niet van goud zijn of van zilver of steen?

Als je zelf van vlees en bloed bent, is je oorsprong toch niet van hout?

En als je zelf 'iemand' bent, is je bron toch niet 'iets'?

Volgens mij hanteert Paulus hier een wetenschappelijk aanvaard uitgangspunt. Uit dode materialen komt geen menselijk leven voort. Andersom: menselijk leven komt niet voort uit wat niet leeft. *Dat is nog nooit vertoond!* Wetenschap is toch wat je empirisch kunt vaststellen? Het is heel logisch om te stellen: als je zelf een levend wezen bent, is je bron dat ook. Dat is waarin Paulus ons voor gaat.

In het verlengde daarvan: als jij oren hebt, kan je bron heel goed horen. Als jij ogen hebt, kan je bron heel goed zien.

Eén stapje verder: als jij een persoon bent, is je bron dat ook. Als jij een hart hebt, een ziel, een ego, heeft je bron dat ook. Als jij kunt voelen, liefhebben, haten, koesteren, kan je bron dat ook. Als jij blij kunt zijn of teleurgesteld, kan je bron dat ook. En ga zo maar door.

Hoe komt het, dat ieder mens relationeel is aangelegd? Zou dat ook niet iets zeggen over onze bron? Ja, uiteraard!

Puur logisch nadenkend in een samenleving vol bruisend leven en heftige relaties kun je tot de empirisch verantwoorde conclusie komen: 'zo is de ware God *tenminste* ook, vol leven en liefde'. Iedere godsdienst waarin de godheid abstract is, afstandelijk, theoretisch en vaag, kan niet waar zijn. Zover kun je met zichtbaar bewijs komen, in de voetsporen van Paulus, om vervolgens te spreken over de levende, drie-enige God.

Gebruik je verstand

God valt niet wetenschappelijk te bewijzen. Maar alles waarmee wetenschap zich bezighoudt, is wel door Hem geschapen. Ook de wetenschap zelf: de mogelijkheid om waar te nemen en te analyseren, heeft God in onze macht gelegd. Dat is de reden waarom christenen altijd met wetenschappers de discussie kunnen aangaan, ook als die pertinent niet-christelijk zijn. Ook niet-christenen kunnen ware ontdekkingen doen in de schepping van God. Ook zij hebben gaven van de Schepper ontvangen waarmee ze zinvol aan het werk kunnen gaan. Zij kunnen waarnemingen doen die naar God toe leiden, al is het eerst nog puur rationeel wellicht. Daarom moeten wij ons niet terugtrekken op geloof alleen, daarin valt voor ons ten diepste wel de beslissing maar het kan ons ook te snel te onbereikbaar maken. Wij geloven bovendien, dat de Geest ons niet berooft van ons verstand, zodat we dat op nul zouden mogen zetten, maar dat Hij ons daarin verlicht, zodat we het volop kunnen gebruiken. Op die manier kunnen we niet alles bewijzen, maar toch wel veel, en anderen daarmee dienen.

Ds. B. Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum

Christus en de geest of de geest en Christus? (2)

In het Nieuwe Testament zien wij twee lijnen, wanneer het gaat om de verhouding tussen Christus en de Geest. Allereerst is er de lijn van de heilige Geest naar Christus toe. Ook ontdekken we de andere lijn, die van Christus naar de heilige Geest. In dit tweede deel wordt dit verder uitgewerkt.

A.N. Hendriks ■

Goed onderscheiden

In de gereformeerde theologie komt de Heilige Geest veelal ter sprake in het kader van de leer van Christus. De pneumatologie valt dan al gauw samen met de *soteriologie*, de leer van onze verlossing. Het werk van de Geest heeft een plek in de toe-eigening van het heil dat Christus voor ons verwierf. Hierop is wel wat af te dingen. Want het werk van de Heilige Geest is niet beperkt tot onze heiliging. De Geest is ook betrokken bij de schepping (vgl. Gen.1:2; Jes.40:13) en de onderhouding van deze wereld (vgl. Ps.104:30; Job.26:13). Alle mensen danken hun bestaan aan Hem (vgl. Gen.6:3; Job 27:3). De Geest is niet alleen de Here die levend maakt, wanneer het gaat om de vernieuwing van ons hart en leven. Een gezonde pneumatologie kan dan ook niet louter handelen over wat de Geest doet als de Geest van *Christus*, als de Geest die door Christus is verworven en als zodanig bezig is. Zij zal ook aandacht moeten hebben voor dit 'bredere' en 'meer algemene' werk van de Geest.

Wanneer wij nadenken over het thema 'Christus en de Geest', moeten wij voor ogen houden dat de Heilige Geest niet *enkel* de Geest van *Christus* is, maar ook de Geest die eeuwig uitgaat van de Vader en van de Zoon, zoals wij belijden met de geloofsbelijdenis van Nicea. Bij de schepping en in de onderhouding van deze wereld is de Geest werkzaam, niet als de Geest van Christus, maar als de Geest van Vader en Zoon.

Dit onderscheid is ook belangrijk om de komst van Christus goed te verstaan. Onze Middelaar wordt door de Geest verwekt. Er is in het Nieuwe Testament zeker de lijn van de Geest naar Christus toe, maar men vliegt theologisch uit de bocht wanneer men beweert dat de *Geest* hier 'een nieuw initiatief' neemt en dat Jezus 'de gestalte van de *Geest*' is. De Schrift zegt duidelijk dat de menswording de daad van *de Zoon van God* is. Het eeuwige Woord was komende in de wereld (Joh.1:9) en werd mens (Joh.1:14).

Hij die in Gods gestalte was, nam de gestalte van een dienaar aan (Fil.2:6,7). De geboorte in Bethlehem was *zijn daad*. Hij nam ons vlees en bloed aan (Heb.1:14). Wie een 'pneuma-christologie' bepleit, kan dit slechts doen ten koste van dit onmiskenbare getuigenis van de Schrift! Zeker, wij belijden het 'ontvangen van de Heilige Geest'. Maar dit betekent niet dat de Geest Christus 'poneert'. Het is Gods Zoon die *zichzelf* poneert als onze Verlosser *door de werking van de Geest* (vgl. 35 H.C.). De Geest is hierbij werkzaam als de Geest van de Zoon, die reeds 'tevorens gekend was, voor de grondlegging der wereld' als het vlekkeloze Lam Gods (1 Petr.2:20; vgl. D.L. I,7), die al van eeuwigheid was aangewezen om onze Middelaar te zijn. Alles wat het Nieuwe Testament zegt over wat Jezus is en doet *door de Geest*, moeten wij mijns inziens schikken onder het woord van Johannes: 'En het Woord is mens geworden'.

Deze onderschikking komt onweersprekelijk op ons toe in Hebr. 9:14: 'die (*Christus*) door de eeuwige Geest zichzelf als een smetteloos offer aan God heeft gebracht'.

De lijn van de Geest naar Christus verkondigt ons hoezeer de Heilige Geest zich in dienst stelde van Gods Zoon, die mens wilde zijn en een smetteloos offer wilde brengen. Hij verwekte 'het heilige' in Maria, Hij daalde op Jezus neer, Hij leidde en vervulde Hem, opdat eens zou klinken 'Het is volbracht!'.

H. Berkhof heeft wel wat gelijk als hij zegt dat de lijn van de Geest naar Christus toe 'bijzonder verwaarloosd' is in de traditie van kerk en theologie⁹⁾. En het is goed wanneer vanuit charismatische kring voor deze lijn aandacht wordt gevraagd. Het Woord werd *mens*, in al de kwetsbaarheid en vernedering die daarbij hoort. In dat alles kon Jezus gehoorzaam zijn doordat de Geest Hem vervulde. Hij 'leerde' al lijdend wat de gehoorzaamheid betekende (Hebr. 5:8). In dat leerproces ondersteunde Hem de Geest. En wij mogen daaruit leren hoe groot de kracht van de Geest is en hoe belangrijk het is met de Geest vervuld te zijn, willen wij Gods weg kunnen gaan. Maar Jezus is hier niet slechts 'de

nieuwe mens', ons *voorbeeld*. Hij is hier allereerst onze *Redder*, die door de eeuwige Geest het Lam Gods kon zijn dat onze zonde droeg!

Het filioque

J. Kamphuis stelt: 'Het is voor de gereformeerde theologie onopgeefbaar over de verhouding van Christus en de Geest te spreken tegen de achtergrond van de inter-trinitarische verhoudingen'¹⁰. Het rechte zicht op de twee lijnen die wij in het Nieuwe Testament vonden, wortelt ten diepste in de erkenning van Gods drie-eenheid, met name de verhouding van de Geest tot de Vader en tot de Zoon. Het is treffend dat de theologen die het pleit voeren voor een pneumatologie niets op hebben met de belijdenis van Nicea dat de Geest uitgaat van de Vader en van de Zoon. Wanneer men die belijdenis loslaat, kan men ook niet Schriftuurlijk meer spreken over de lijn van de Geest naar Christus en de lijn van Christus naar de Geest.

Wie het *filioque*: de Geest gaat ook eeuwig uit van de Zoon, niet eerbiedigt, komt onvermijdelijk tot een onscriptuurlijke verzelfstanding van de Geest en zijn werk ten opzichte van Christus. De belijdenis van het filioque bewaart ons daarvoor. En dat geeft deze belijdenis een heel bijzondere actualiteit.

De genoemde beide lijnen vinden hun diepste wortel juist in dit filioque! De Geest die 'het heilige' in Maria verwekte, Jezus vulde en op Pinksteren werd uitgestort, is echt de Geest van de Zoon, de Geest die eeuwig ook van de Zoon uitgaat.

De kerk heeft het filioque gehoord in de woorden van Christus over de Geest die van de Vader 'uitgaat'. (Joh. 15:26), maar die ook door Christus zelf 'gezonden' wordt (Joh. 15:16; 16:7). Bij het laatste gaat het zeker in eerste instantie om de heilhistorische zending van de Geest (op Pinksteren). Maar de kerk heeft uit dit heilhistorische ook iets afgelezen over de verhoudingen binnen Gods eeuwige Wezen. De 'Zender' en de 'Gezondene' zijn er niet pas, wanneer de Geest wordt uitgestort, maar van eeuwigheid. Achter alles wat de Geest doet bij de geboorte van Christus en na Pinksteren, staat een *eeuwige* verhouding van de Zoon en de Geest. En zo is het echt de Geest van de Zoon, die Maria overschaduwde en op Pinksteren wordt uitgestort! Het grote argument tegen wat Berkhof en Dingemans maken van de lijn van de Geest naar Christus toe (Jezus de schepping, de nieuwe daad van de Geest), is mijns inziens het filioque, het geloofsgeheim dat de Geest ook uitgaat van de Zoon!

De Geest van Christus

De lijn van de Geest naar Christus leidt tot de lijn van Christus naar de Geest. Heel duidelijk wordt ons dat verkondigd in het woord van de Doper: 'Op wie gij de Geest ziet neerdalen en op Hem blijven, deze is het die met de Heilige Geest doopt' (Joh. 1:33; vgl. Joh. 7:39). Als *drager*

van de Geest wordt Jezus tot de *gever* van de Geest. De Geest die op Pinksteren wordt uitgestort, is de Geest die Hij *als Middelaar* ontvangt en door wie Hij zijn reddingswerk op aarde voortzet. Wanneer Paulus over het werk van de Geest in ons leven spreekt, heeft hij het dan ook over de Geest, die nu de Geest van Christus is (vgl. Rom. 8:9). Dit impliceert dat wij vanuit Christus moeten spreken over het werk van de Geest in en aan ons. De Heidelbergse Catechismus gaat ons daarin voor door het werk van de Geest steeds in *christologisch* kader ter sprake te brengen (vgl. antw. 1; antw. 54; antw. 86). In charismatische kring dreigt dat kader soms vergeten te worden. De Here Jezus hebben wij nodig om vergeving te ontvangen, maar voor de heiliging van ons leven en het vervuld worden met kracht zijn wij aangewezen op de Heilige Geest. Aan de roep om 'meer van de Geest' zit het gevaar dat het werk van de Geest verzelfstandigd wordt en men uit het oog verliest dat het gaat om de Geest van Christus.

Dit kan tot gevolg hebben dat het geloof in Christus van zijn centrale plaats wordt gedrukt door een vurig 'verwachten' van wat de Geest allemaal wil bewerken. In Christus is de volheid (Kol. 1:10). Daarom draagt het geloof volgens het Nieuwe Testament altijd 'een christocentrisch karakter'¹¹. Geloven is geloven in Christus (Gal. 2:20), een kennen van Hem (Fil. 3:10), een groeien in de genade en in de kennis van Jezus Christus (2 Petr. 3:18). Er is op de keper beschouwd, helemaal niet een 'meer van de Geest'. De Heilige Geest heeft niet iets extra's. Integendeel, Hij verheerlijkt juist Christus door het alles uit Hem te nemen (Joh. 16:14).

De aandacht in onze dagen voor het werk van de Geest in de heiliging van ons leven, in de vervulling met zijn kracht, in het vrucht dragen en in het groeien in geloof en liefde is op zich zeker te waarderen, mits dit ingebed blijft in het christologisch kader waarin het Nieuwe Testament dit alles plaatst.

Een kader dat wij zo prachtig terug vinden in onze Heidelberger. Een kader waarin dan ook meekomt de *manier* van de Geest van Christus; de kerk met haar prediking, sacramenten en tucht (vgl. Zondag 21-31). Daaruit blijkt hoezeer de Geest van Christus de Geest van het Woord is dat in de kerk wordt bediend.

Nu wij volop te maken krijgen met de charismatische beweging, ontvangt het woord van Paulus nieuwe actualiteit: 'De Here nu is de Geest'. (2 Kor. 3:17)!

Dr. A.N. Hendriks is emeritus-predikant van de Gereformeerde Kerk te Amersfoort-Centrum

noten:

9 H. Berkhof, *De leer van de Heilige Geest*, p. 19.

10 J. Kamphuis, 'Christus en de Geest' in de gereformeerde theologie', in *Radix*, jrg. 15, p. 155.

11 J.W. Maris, *De charismatische beweging en wij*, (Bedum) 1996, p.31.

De samenleving van morgen, de kerk en christenen

‘En plein publique’

‘En plein publique’ is een inspirerende uitgave over de samenleving van morgen en de kerk van nu. Het boek is uitgegeven door het ICS, forum voor wetenschap, geloof en samenleving. Sinds kort is Cors Vissers directeur van het ICS. Daarvoor was hij een zeer gewaardeerd wetenschappelijk medewerker van de mr. G. Groen van Prinstererstichting. Vissers vertelde mij dat hij in zijn nieuwe functie het bevorderen van samenwerking als uitdaging zag voor christelijke organisaties. Zijn ideaal ondersteun steun ik van harte. De uitgave “En Plein publique” is daartoe een bevestiging. Christelijke organisaties die toerusting van mensen in het debat met de samenleving stimuleren, verdienen meer sympathie.

J. Westert ■

Het ICS, forum voor geloof, wetenschap en samenleving, Sensor (voorheen GSEv), de Vereniging voor Reformatorische Wijsbegeerte, de Mr. G. Groen van Prinstererstichting, het wetenschappelijk bureau van de ChristenUnie, het Gereformeerd Wetenschappelijk Genootschap, het Lindeboom Instituut, het Instituut voor Cultuurethiek, Christennetwerk GMV zijn allemaal organisaties op het christelijk en kerkelijk erf, die zich volledig of deels met studie en bezinning op samenlevingsvraagstukken bezig houden. Op die manier proberen zij hun achterban te stimuleren koers te houden en diepgang aan te brengen in het dagelijks werk van christenen in de samenleving.

Krachtige look

De missie van het ICS is het toerusten van hoger opgeleide christenen in vak en samenleving. Die missie, soms met een ander accent of gericht op een ander aspect, geldt min of meer ook voor de andere genoemde organisaties. Elke club heeft zijn eigen blaadje of nieuwsbrief. Elke organisatie zijn eigen publicaties en congressen. Rond een thema weten zij een enthousiaste groep mensen op de been te brengen, dan weer lopen ze een teleurstelling op vanwege geringe belangstelling. Vaak ook blijken thema's op meerdere plaatsen tegelijk te worden opgepakt. De organisaties hebben nog een dieper vraagstuk. Ze hebben allemaal kennis te organiseren en zo

mogelijk proberen zij met een eigen bureau die kennis en deskundigheid ook zelfstandig te uit te bouwen. Ze vallen daarbij veelvuldig terug op hun deels gezamenlijke netwerk van deskundigheid. Ze vissen veel in dezelfde vijver. Het geheel is meer dan de som der delen. Het is de kunst om dat uitgangspunt ook in praktijk te brengen. Uit eigen ervaring weet ik, dat het buitengewoon veel inspanning kost om goed contact te onderhouden met al die organisaties in christelijk Nederland om te komen tot afstemming en afspraken. De ogenschijnlijke eigen belangen en/of persoonlijke verhoudingen vormen vaak nog een extra barrière voor samenwerking. De motieven zijn begrijpelijk en meestal plausibel, maar een krachtige look geeft het niet.

De denkkraft van al deze maatschappelijke organisaties zou gebaat zijn bij een gezamenlijke backoffice, waardoor zij een veel krachtiger netwerk kunnen vormen en hun professionele denkkraft gezamenlijk kunnen ontwikkelen. Afhankelijk van doel en taak in de samenleving kunnen de verschillende partnerorganisaties winst boeken en elkaar krachtiger positioneren. Dat brengt mij bij het ideaal van Cors Vissers. Bij zijn overgang van het wetenschappelijk instituut van de ChristenUnie naar het ICS constateerde hij ook, dat er binnen christelijk Nederland te veel organisaties zijn die zich richten op de toerusting van hoger opgeleiden. Er wordt veel langs elkaar heen gewerkt, zo had hij tijdens zijn periode bij de ChristenUnie gemerkt.

Vandaar zijn inzet om tot afstemming en samenwerking te komen en gezamenlijk te werken aan congressen en publicaties. Zijn ideaal draag ik een warm hart toe. Ik zou nog een stap verder willen gaan. Organisaties: durf over je eigen schaduw heen te kijken en zoek bewust bundeling van krachten in het netwerk. Dat is nodig voor een krachtige impuls. Veel organisaties staat nu het water vaak tot de lippen. Ze zien veel werk liggen, maar hebben de capaciteit en de financiën niet. Versnippering zorgt er bovendien voor dat veel energie verloren gaat. In een postchristelijke samenleving doen christenen er goed aan het toerustingswerk voor allen die in vak en samenleving waardige beeld dragers van God willen zijn, daadwerkelijk te ondersteunen. Een versnipperd beeld van qua doelstellingen sterk gelieerde organisaties is toonbeeld van armoede. Die positie moeten we zo niet laten bestaan. Er lekt veel inspirerende denkkraacht weg, waar in een postchristelijke samenleving behoefte aan bestaat en die beter ingezet kan worden ter ondersteuning van ons daadwerkelijk denken en handelen. Op die manier kunnen we ook niet-christenen laten zien dat God het beste voor heeft met deze wereld en dat Hij het waard is om gediend te worden. Dat is een blijvende opdracht, die in elke tijd opnieuw onze aandacht vraagt. Daarom verdient het ideaal van Cors Vissers wat mij betreft een urgente plaats op de beleidsagenda van organisaties van christenen.

Samenleving en kerk

En nu het boek *En plein publique*. Deze uitgave over de samenleving van morgen en de kerk van nu staat onder redactie van Govert Buijs en Tymen van der Ploeg. In de bundel analyseren auteurs van naam verschillende ontwikkelingen. Prof. dr. B. Goudzwaard en Prof. dr. J.J. Graafland kruisen de degenen over de economische globalisering en de christelijke kritiek daarop. Onder de titel 'De migratie van het goddelijke' schrijft Gabriël van den Brink een bijdrage over geloof en kerk in de moderne maatschappij. Annelies van Heijst zoomt in op de 'zorg om de zorg'. Ze bespreekt de meetbaarheid en de afrekencultuur in het zorgstelsel. Dat is een thema dat afzonderlijk aandacht verdient in ons blad. Vanuit de kerken reageren Ineke Bakker en Bas Plaisier. Govert Buijs sluit de bundel af met een boeiende nabeschouwing over de samenleving van morgen en de plaats van kerk en christenheid in het publieke domein. Het geheel is een uitstekende bundel voor degenen, die geïnteresseerd zijn in een analyse van het christelijk erf over de verhouding kerk en samenleving.

Christelijke hoop

Graafland confronteert Goudzwaard met diens worsteling om in kleine stappen tot bevrijding van de mens te komen. Is die hoop ook christelijke hoop? Graafland verwijst daarbij naar Romeinen 8. Paulus spreekt over de verwachting van het zoonschap en de verlossing van ons

lichaam. Eens zal de mens aan het heerlijk lichaam van Christus gelijkvormig zijn, bevrijd van alle sterfelijkheid en zondigheid. Dit lijkt haast tegenstrijdig aan de hoop waarover Goudzwaard spreekt. Hoop die hij afleidt uit de eindige menselijke conditie. In het verlengde van de vraag naar de hoop stelt Graafland Goudzwaard de vraag of diens peiling van de mens en de verlossing door God niet te abstract en te onpersoonlijk blijft. Navolging van Christus ontstaat vanuit de persoonlijke relatie tot God, waarbij het leven uit genade door het verlossende offer van Christus intens wordt ervaren. Die onvoorwaardelijke navolging krijgt ook gestalte in het economisch handelen en politieke keuzes die men als individu maakt. Vergelijk in dit verband maar de geschiedenis van de rijke man, die eerst zijn huis en erf op orde wil brengen om daarna Jezus te volgen.

In de reactie blijkt, dat Goudzwaard en Graafland als het gaat om de toekomstverwachting dicht bij elkaar staan. De toekomst ligt in Gods handen, veilig en wel. Maar Gods weg is steeds geweest dat Hij daarvoor ook kleine mensen pleegt in te schakelen, en soms als het ware wacht op onze stappen van gehoorzaamheid. Enkele weken geleden schonk ik aandacht aan *Economie van de eerbied*. Eerbied betrachten en najagen in ons handelen, zowel op micro als op macro niveau is een goede focus voor christelijke kritiek op de wereld-economie, als op ons eigen bedrijfseconomisch handelen. Op eerbied staat zegen, zegt de Heer in het vijfde gebod.

Provincialisme

Als het gaat om de samenleving van morgen en de kerk en christenheid van nu is het gestalte geven aan het gesprek over de neoliberale wereldorde, waar economie en technologie grote drijvende krachten zijn, in elke tijd weer nodig. Goudzwaard waarschuwt tegen een samenleving van neoliberale snit. Andere schrijvers in de bundel spreken over een vechtsamenleving (Peter Senf). Van Heijst waarschuwt voor het neoliberale perspectief in de zorg, die basale omgangsvormen in de zorg afbreekt. We leven in een maatschappij, die eigenlijk steeds armer (in de betekenis van 'zin') en dommer wordt, merkte onlangs iemand op. Het publiek provincialisme en navelstaarderij steekt de kop op, concludeert Govert Buijs in dit boek. Nederland verstopt zich in zijn eigen cocon. En de rol van de kerk in het publieke domein is drastisch gewijzigd. De kerk maakt deel uit van de wereldwijde gemeenschap en zou in eigen lijf en leden de neoliberale ontwikkeling en de pijn moeten voelen van degenen, die aan de andere kant van de streep zitten als het gaat om armoede, milieu en uitbuiting. Maar zitten we wel op een kerk te wachten, die 'profetisch' is en oproept tot verandering van levensstijl? Het provincialisme en cocon-denken dat we in de samenleving om ons heen zien, signaleren we ook in het kerkelijk gesprek.

Toegift

In tegenstelling tot enkele decennia geleden, speelt de kerk geen rol op het publieke domein. Het maatschappelijk relevant spreken van de kerk is geen vooraanstaande zelfstandige doelstelling meer. De geloofsbeweging, waarin de kerk te boek stond als sociale beweging is in grote ademnood gekomen. Lange tijd heeft de kerk niet goed beseft, dat de publieke rol van de kerk als een 'toegiftverschijnsel' moet worden beschouwd. De term is van de filosoof Ko van der Wal, die daarmee verschijnselen duidt die gekenmerkt worden door de paradox van onmaakbaarheid. Deze verschijnselen zijn belangrijk, maar kunnen niet 'gemanaged' worden. Een voorbeeld van zo'n verschijnsel is 'spontaniteit'. Wie uit allen macht probeert spontaan te zijn, wordt dit hoe langer hoe minder. Niet alleen de kerken, verzameld in de Raad van kerken hebben met deze ontwikkelingen te maken. Ook in de kleine reformatische kerken en hun kerkelijke omgeving is hetzelfde proces, waarneembaar. Het 'vaandel van de cultuuroppdracht' vormde in zekere zin voor gereformeerden lange tijd de lijn, waarlangs we op weg waren naar de toekomst. We hebben het niet volgehouden en het vaandel zoetjes aan opgeborgen.

Functionalisering

De bestuurder-dominee Bas Plaisier levert een scherpe en open analyse van de verhouding *kerk*, *evangelie* en *cultuur* over de functionalisering van het christelijk geloof. De functionalisering noemt hij als een van de grootste oorzaken van het functieverlies van de kerken. Deze functionalisering heeft alles te maken met de manier waarop kerken en christenen in de West-Europese context de afgelopen decennia gestalte hebben gegeven aan hun roeping. We kunnen lang filosoferen over de relevantie van kerk en godsdienst voor de samenleving. De bijzonderheid van het christelijk geloof werd het slachtoffer van de algemeenheid van het maatschappelijk engagement. Spiritualiteit moest het afleggen tegen het activisme. Dat heeft tot verschraling geleid. Het is een vruchteloze bezigheid, indien niet wordt duidelijk gemaakt "dat het in het christelijk geloof draait om de openbaring van God in zijn Zoon Jezus Christus door de Heilige Geest" (Bas Plaisier). Dat is het startpunt en eerst daarna komt het vraagstuk van de relevantie van de kerk voor de (wereldwijde) samenleving in het vizier. Plaisier vindt dat zijn kerken moeten waken voor de valkuil van de engagementtheologie van de kerken na 1950. Het is verstandig om de analyse van Plaisier ook te toetsen aan onze eigen kerkelijke historie. Heeft de verwarring en roep om verandering niet eenzelfde achtergrond? Vanuit de visie op de cultuurtaak van christenen, de kerk en de modellering van de samenleving naar Abraham Kuyper hebben we robuuste lijnen getrokken. Een vanzelfsprekend activisme was ons niet vreemd. Het functieverlies van de kerk ligt nog steeds zwaar op de maag. Bij de ene groep uit zich dat in een zeker provincialistisch

kerkelijk denken. De andere groep blijft activistisch zoeken naar nieuwe vormen, maar daarbij hebben we soms ook last van 'roesreligie' die geen echte houvast biedt. We gaan kerkelijk door een soortgelijke periode van ademnood heen en zijn op zoek naar herbronning. Waar gaat het echt om in het present stellen van het evangelie. De analyse van Plaisier kan daarbij helpen.

Cultuurtheologie

Het lijkt erop, dat de christelijke kerk zijn plek in het publieke domein en cultuur volledig opnieuw moet hervinden. Terecht stelt Buijs dat er behoefte is aan een eigentijdse cultuurtheologie. *Kapitalisme en vooruitgangsgeloof* van Goudzwaard beschouwt hij als het laatste werk in dit genre uit christelijke kring. Niet eens een werk van theologen. Een aardig moment dus voor gereformeerde theologen om Schilders *Christus en cultuur* weer eens af te stoffen. En ook niet zonder reden is er in onze tijd meer aandacht voor het werk van Augustinus. De laatste wijst in zijn werk de tegenstelling tussen twee vormen van liefde aan als de meest fundamentele tegenstelling in de cultuur. De *amor Dei*, de liefde tot God en de naaste tot aan zelfopoffering toe, tegenover die andere vorm van liefde, de *amor sui*, de liefde tot jezelf tot aan de opoffering aan God en de naaste toe. De gestalten van de *amor sui* zien we in de samenleving en in de kerk zich telkens weer manifesteren. Het is dan de vraag welke plaatsen gestalte cultuurtheologie in de moderne tijd met de kerk (christenheid) als minderheid moet innemen, opdat de zelfzucht van mens en samenleving in geloof doorbroken kan worden. Het evangelie (Jezus Christus) staat haaks op onze cultuur. Nu de kerk niet meer als de vanzelfsprekendheid zelve een plaats heeft in het publieke domein, moeten we er voor waken ons terug te trekken in de veilige cocon van 'onder ons', waar we ons afschermen. De opdracht van Jezus Christus is het evangelie present te stellen. Dat vraagt om oefenen en experimenteren met anderen vormen. Het lijkt er op dat de kerk *opnieuw* moet beginnen, als een bewust forum haar plaats kiest op de markt van de moderne samenleving, *en plein publique*.

De kerk heeft daarbij haar eigen opdracht rond de verkondiging van de kern van het evangelie. Christelijke organisaties die toerusting bieden in vak en samenleving kunnen op het maatschappelijk snijvlak voor individuele christenen op allerlei plaats support bieden. Laten we dan onze kracht niet zoeken in versnippering, maar in verbinding.

Jan Westert is directeur van het Menso Alting College en maakt deel uit van het curatorium van de Groen van Prinstererstichting.
reacties: j.westert@planet.nl
'En plein publique' is een uitgave van het Boekencentrum/ICS

Lied 305: Waar God de Heer zijn schreden zet

lied van de week

Wie denkt dat 'Een vaste burcht' het enige echte 'hervormingslied' lied is, komt bedrogen uit. Sinds 1866, de Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen, bestaan er ook andere 'Hervormingsliederen'. In het spoor van deze liederen ontstond 'Waar God de Heer zijn schreden zet', lied 305 uit het Liedboek, lied van de week voor zondag 30 april en de week die daaraan vooraf gaat.

A. de Heer-de Jong ■

'Waar God de Heer zijn schreden zet' is een van de liederen uit de rubriek Kerk. Als je het lied doorleest of -zingt wordt duidelijk waarom. Want: *Waar God de Heer zijn schreden zet, daar wordt de mensen, van dwang gered, weer in het licht geheven* (strofe 1). En: *Waar de weg onvindbaar scheen, mochten wij door geloof alleen de tocht opnieuw beginnen* (strofe 2). Kort samengevat: Waar God gaat, zal zijn volk bewaard worden bij zijn Woord. Anders gezegd: Als de kerk in het spoor van God gaat, zal zij de weg vinden naar Gods woning.

Nevelgrauw

Het lied verscheen voor het eerst in druk in de 102 *Gezangen*, de proefbundel die in de Hervormde Kerk vooraf ging aan het liedboek (1965). Even later was het lied ook te vinden in de bundel *Ministeriale*, een verzameling kerkliedren van Jan Wit (1966). De aanleiding om het lied te schrijven was het werk aan de nieuwe liedbundel, het *Liedboek voor de kerken*, dat in 1973 zou verschijnen. In de voorganger van het *Liedboek*, de *Hervormde bundel*, stond namelijk onder nr. 260 't Is Christus, die zijn Kerk behoedt', een lied dat ontstaan was als *hervormingslied*. Dit lied begon zijn leven in de rubriek *Kerkhervorming* in *Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen* uit 1866. De tekst luidde:

Triomf! de Heer behoedt zijn Kerk;
Zijn arm, der boozen magt te sterk,
Blijft zeegnend haar bewaken;
Zij blijft zijn ligchaam, Hij haar Hoofd;
De Heer zal doen wat Hij belooft
En nooit zijn werk verzaken.
Het nevelgrauw der dwaling week,
De magt van 't bijgeloof bezweek,
De Kerk stond als herboren;
De bron der waarheid vloede weer:
Op, Gods gemeente! loof den Heer,
Laat d' aard uw danklied hooren!

Geef, Heer! dat w' in uw waarheid staan,
In 't licht, zoo heerlijk opgegaan,
Met onze kinderen wandlen!
Hervorm ons hart door uwen Geest,
En loov' en dank' U elk het meest
In denken, spreken, handlen!
Uw woord, waarvoor ons voorgeslacht
Zijn goed en bloed ten offer bragt,
Is d'edelst' aller gaven;
Wie hongert? Hier is 't levensbrood!
Wie dorst? Hier is in stervensnood
De bron, die hem zal laven!
(*Vervolgbundel 244*)

De dichter was William Robert Veder (1808-1882), predikant en letterkundige (en enigszins gevreesd vanwege zijn lange toespraken...). Met oog op de opname in de Hervormde bundel werd het lied ontdaan van al te breedsprakige en triomfalistische bewoordingen. Maar toen het Liedboek in zicht kwam, koos men er alsnog voor een geheel nieuwe tekst te laten maken. En zo maakte Jan Wit zijn 'Hervormingslied'. 'Ik hoop,' schrijft hij in het Compendium, 'dat het mij gelukt is de intenties van de 16e eeuwse Reformatie tot uitdrukking te brengen en toch enigszins meer in verzoenende geest een lied te maken dat zelfs door Rooms-katholieken zou kunnen worden meegezongen'. Hij voegt daar aan toe: 'Mijn vriend pastor [Tom] Naastepad heeft het inderdaad met zijn parochie gezongen'. Wie dit lied zingt rond 31 oktober ziet het oplichten tegen de achtergrond van de Reformatie. Maar evengoed is het zo dat dit lied gezongen kan worden op allerlei andere momenten waar het gaat over de kracht van het Evangelie en over het gaan in Gods spoor. Het laatmiddeleeuwse rooms-katholieke 'nevelgrauw der dwaling' en het 16de-eeuwse voorgeslacht dat 'zijn goed en bloed ten offer bragt' is verdwenen, maar gebleven is de helende kracht van Gods weg en woord. Het eerste couplet zet die kracht neer, het tweede couplet sluit daarbij aan, verwijst naar dé oudtestamentische

uiting van Gods bevrijdend handelen - de uittocht uit Egypte - en mondt uit in een gebed voor nú: *'Hervorm, herschep ook ons geslacht, opdat het door de wereldnacht de weg vindt naar uw woning'*.

Van de schoone Victorie

De melodie waarop Wit zijn tekst schreef, is algemeen bekend, het is de wijs van psalm 68 (36). Die melodie stamt in haar huidige vorm uit 1551. Daaraan vooraf ging een iets andere versie, die in 1525 verscheen in het Duitstalige kerkboekje *Straßburger Kirchenampt*, bij de berijming van Psalm 119 'Es sind doch selig alle die'. Matthias Greiter, de cantor van de Duitstalige protestantse gemeente in Straatsburg had deze melodie gemaakt. Vanuit het *Straßburger Kirchenampt* kreeg de melodie twee carrières, een Lutherse en een gereformeerde. In de Lutherse loopbaan behield de melodie haar oorspronkelijk gestalte, en werd ze vooral bekend door het passielied 'O Mensch, bewein dein Sünde groß'. Haar gereformeerde loopbaan begon in Straatsburg; Calvijn gebruikte de melodie voor zijn berijming van psalm 36. Later werd die eerste berijming vervangen door een van Clement Marot, terwijl Loys Bourgeois de melodie stapsgewijs iets wijzigde. Waarom William Robert Veder in de 19de eeuw deze melodie koos voor zijn lied 'Triomf! de Heer behoedt zijn Kerk' is niet zo moeilijk te raden. De melodie was een van de meer

geliefde uit het Geneefse psalter, vooral in de combinatie met psalm 68. Zo bevatte de *Evan-gelische Gezangen* inclusief de *Vervolgbundel* 13 liederen die van deze melodie gebruik maken. Wellicht speelde ook een rol dat de melodie in het verleden een zekere reputatie had als 'strijdlid'. Psalm 68 is zelf een overwinningslied. Het was het strijdlid van de Franse Hugenoten. En ten tijde van de Tachtigjarige Oorlog werd de melodie gebruikt voor 'Van de schoone Victorie van Leyden', 'Een nyeu Liedeken vant innemen van Breeda' of nog een ander 'Triumph-lied' of 'Lofsang'.¹⁾

Zondag na Pasen

In Jan Wits tekst is de overdaad aan triomf omgebogen in de richting van het eenvoudig benoemen van de kracht van God en zijn onweerstaanbaar Woord. Het lied licht op tegen elke achtergrond waar sprake is van Gods bevrijdend handelen. Zo kan dit lied een plaats krijgen in de kerkdiensten van de zondagen na Pasen.

Anje de Heer is musicus en publicist liturgie en kerkmuziek. Zij verzorgt voor de deputaatschappen 'Eredienst' en 'Kerkmuziek' het 'Steunpunt Liturgie'.

Noot

1. Geuzenliedboek, 1551.

KERNREDACTIE:

Dr. E.A. de Boer,
Prof. Dr. B. Kamphuis

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Drs. A.L. Th. de Bruijne, Drs. I.D. Haarsma,
Prof. Dr. G. Kwakkel, Drs. B. Luiten,
J. Westert.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, Drs. E. Brink, J.M. de Jong,
Ds. G. Riemer, Dr. J. Smelik,
Drs. H. Veldman

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per
post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

abonnementsprijs € 49,95
studenten € 19,50;
buitenland € 109,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december
- opzegging van het abonnement dient 1
maand voor aanvang van het nieuwe abon-
nementsjaar schriftelijk of per e-mail te
geschieden (voor 1 december)
Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-rom
verkrijgbaar bij de Chr. Blinden-
bibliotheek voor blinden en slecht-
zienden. Tel. (0341) 565477.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Prijs: € 0,45 per mm.
Contracttarief op aanvraag.
Aanlevering advertenties in overleg.

Zonder schriftelijke toestemming van de uit-
gever is het niet toegestaan artikelen uit dit
blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Mooi en minder mooi

Handboek 2006

Al weer een tijdje ligt het nieuwe Handboek bij de telefoon. Het ziet er mooi uit, met een afbeelding van een gebrandschilderd raam uit de kerk van Oosterwolde op de omslag: een witte duif tegen de achtergrond van een rood kruis. De symboliek spreekt mij aan: over het werk van de Geest kun je alleen spreken tegen de achtergrond van het kruis van Christus. Het Handboek bevat alles waardoor handboeken zich onmisbaar plegen te maken: alle gegevens over de Gereformeerde Kerken in Nederland, plaatselijk, classicaal, provinciaal en landelijk. Uitgever Print Media BV en redacteur ds. J.H. Kuiper zijn er van harte mee te feliciteren.

B. Kamphuis ■

Extra

Naast al die gegevens bevat het Handboek natuurlijk ook weer de nodige extra's. Kuiper schrijft een uitvoerig jaaroverzicht, waarin hij met kennis van zaken ingaat op de ontwikkelingen in onze kerken. Hij blijft niet bij de buitenkant staan, maar stoot herhaaldelijk door naar de achtergronden. Evenals vorig jaar staat aan de basis van zijn jaaroverzicht een enquête onder de plaatselijke kerken, waaruit hij veel interessante feiten doorgeeft. Ook allerlei boeiende opmerkingen, die bij het invullen van de enquête gemaakt zijn, passeren de revue.

Het 'Statistisch overzicht' laat zien dat evenals vorig jaar het zielental met een paar honderd gedaald is. We zitten nu weer onder de 126.000 zielen. Uiteraard gaat Kuiper ook op dat trieste feit in en hij doet dat zorgvuldig. Een uitvoerig en boeiend In Memoriam van prof. dr. K. Deddens werd geschreven door zijn vriend ds. C.J. Breen. Ds. J.H. van der Hoeven wordt, overeenkomstig zijn wens, herdacht met een kort In Memoriam door ds. D. Grutter. In zijn korthed is het toch heel karakteristiek. Opvallend in deze rubriek is de bijdrage 'Prof. Vollenhoven en de Vrijmaking' door dr. E.A. de Boer. Bij wijze van In Memoriam voor mevr. Hordijk - van der Meer doet hij verslag van een briefwisseling uit 1946 tussen haar als jonge predikantsvrouw en haar vroegere catecheet prof. dr. D.H.Th. Vollenhoven, de reformatorische wijsgeer. Het gaat over de Vrijmaking, die tussen hen beiden in is komen te staan. De Boer laat zien hoe respect en liefde in de verbondenheid in Christus blijven kan, ook als mensen in kerkelijke keuze uiteengaan. Het is een ontroerende episode, belangrijk voor het beeld van de ontwikkelingen rond de Vrijmaking.

Plaatselijk

Allerlei bijzonderheden uit de plaatselijke kerken worden door Kuiper doorgegeven. Dat loopt van Amersfoort-Centrum tot Zwartsluis en van het aanschaffen van een vleugel tot eenwording met de Nederlands Gereformeerden. Veel punten zijn door de kerken zelf genoemd via de enquête. Mij trof de opmerking die Kuiper daarover maakt: "Prachtig is het enthousiasme waarin mooie dingen vermeld worden en de lof die God wordt toegebracht. De minder mooie dingen in het onderstaande overzicht haal ik uit de krant" (p. 436). Dat zette mij aan het denken.

Het is logisch dat kerken graag mooie dingen vermelden en het verwarmt je hart als daarvoor de lof aan God wordt toegebracht. Het schijnt ook logisch dat kranten graag de minder mooie dingen vermelden. Daar weten we in Kampen alles van. De plaatselijke pers graaft graag diep in onze kerkelijke ellende.

Toch wringt het ergens voor mij. Doen we ons misschien graag mooier voor dan we zijn? Zien anderen onze minder mooie dingen beter dan wij zelf? Hoe eerlijk is het Nieuwe Testament niet in het benoemen van mooie en minder mooie dingen in de gemeenten. Het is een eerlijkheid die leeft van het geloof aan de dood en de opstanding van Jezus Christus. Onze minder mooie dingen zijn door Hem aan het kruis gebracht. Daarom mogen wij ze eerlijk onder ogen zien. Onze mooie dingen komen er alleen omdat Hij leeft en wij met Hem. Daarom mogen wij ze eerlijk benoemen. Buiten de dood en opstanding van Christus blijft er niets anders over dan schaamte en trots. Met schaamte verbergen wij het minder mooie, trots vermelden het mooie. God zij dank, die ons daarvan bevrijd heeft door Jezus Christus, onze Heer.

**40 jaar informatie
over kerkelijk leven...**

Al 40 jaar lang vormt de LPB de ogen en oren van mensen die door omstandigheden deelname aan het kerkelijk leven moeten missen door hun werk of persoonlijke omstandigheden.

LPB legt voor hen congressen, vergaderingen, zangavonden en concerten vast op cassette, CD, videoband en DVD.

Ook u kunt zo meekijken en meeluisteren wanneer en waar u maar wilt. Kijk voor informatie over onze uitgaven op www.luisterpost.nl. Elke week zijn er nieuwe uitgaven beschikbaar.

De LPB. Ogen en oren tekort!

Postbus 499, 8000 AL Zwolle
038 - 42 70 448, lpb@gbouw.nl
Giro 1250509
...ook voor uw jubileumgift!

Ogen en oren tekort!

luisterpost|bralecah

uit de kerken

Amersfoort-West - jubileum:
op 12 april was ds. G. Gunnink vijftientig jaar predikant.
Standplaatsen: Mussel (1981), Kralingse Veer/ Krimpen aan den IJssel (1986), Hardenberg (1992) en Amersfoort-West (1996).

Amersfoort-Nieuwland - beroepen:
T.P. Nap te Rotterdam-Stad.

Drachten-Oost - aangenomen:
ds. T.P. Nap van Rotterdam-Stad, die bedankte voor Amersfoort-Nieuwland.

MOOIE RAMEN

vertrouwd verzekerd

speciale verzekeringen voor kerken, zorginstellingen en monumenten

Je hebt met specialisten te maken.
Dat merk je in alles.

donatus
verzekert vertrouwd sinds 1852

Postbus 500 5240 AM Rosmalen www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

